

NÄIN SE EUKKO ENNEN LAULOI

Geopoliittinen raja ja sen muutokset näkökulmana vienankarjalaisen Maria Feodorovan laulurepertuaariin

Tarkastelen artikkelissani Suomen ja Venäjän (Neuvostoliiton) välisessä geopoliittisessa rajassa tapahtuneiden muutosten vaikutuksia vienankarjalaisen Maria Feodorovan elämään sekä sitä, miten tietoisuus rajan olemassaolosta ilmenee lauluyriikoissa.¹ Pohdin toisaalta geopoliittista rajaa kulttuurisena rajana, joka kuuluu lauluyriikoissa ja haastatteluissa kodin/kodittomuuden kuvauksina, ja toisaalta sitä, miten myöhemmässä poliittisessa laulustossa geopoliittinen raja ilmaistaan viholliskuvana. Keskityn niihin konkreettisiin muutoksiin, jotka geopoliittista rajaa kohtasivat haastateltavani Maria Feodorovan elinaikana. Heijastuivatko nuo muutokset Feodorovan laulamiin lauluihin, ja millaisia tulkintoja Feodorova antaa haastatteluissaan muuttuneiden olosuhteiden vaikutuksista omaan elämäänsä?

Haastattelujen ja lauluston analyysin avulla pyrin vastaamaan siihen, miksi Feodorova laulaa juuri kyseisiä lauluja, miten hän asemoituu suhteessa näihin lauluihin. Hypoteesini on, että valtion agitoimat ihanteet, kuten valtiollisen rajan puolustaminen ja tätä ideologiaa myötäilevät toimet – rajavyöhykkeen leven-

¹ Artikkelini on osa Tampereen yliopiston Yhteiskunta- ja Kulttuuritieteiden yksikössä valmistelemani väitöskirjaa, jossa käsittelen laulujen kulttuurista paikkaa vienäläisen kansanlaulaja Maria Feodorovan laulurepertuaarin ja hänen elämänsä valossa.

täminen ja rajaseudun asukkaiden valvonta – koettiin paikallisten karjalaisten kohdalla sanktioivina käytäntöinä. Paikallisille ihmisille keskeiset arvot, kuten mahdollisuus juurtua johonkin, valita kotipaikkansa ja liikkua vapaasti, estyivät valtion toimien myötä. Miten Maria Feodorova työsti näitä kokemuksia sanktioista ja tarkkailun alla olemisesta haastatteluissa? Ilmeneekö rajan läheisyys tai siihen liitetyt tunteet Feodorovan laulamissa lauluissa?

Geopoliittisen rajan muutokset Maria Feodorovan elämänvaiheiden näkökulmasta

Geopoliittinen raja Feodorovan kotiseudulla Vienan Karjalassa koki 1800-luvun alusta lähtien useita muutoksia. Raja muuttui konkreettisesta kahta valtiota erottavasta rajasta valtakunnan sisäiseksi rajaksi ja taas uudelleen kahta valtiota erottavaksi rajaksi. Vuoteen 1809 saakka se oli Venäjän ja Ruotsin valtioiden välinen raja. Sen jälkeen rajasta tuli Venäjän ja Suomen autonomisen suuriruhtinaskunnan välinen, ja se erotti siis valtakunnan kaksi erillistä osaa. Tätä vaihetta kesti hiukan yli sata vuotta, eli vuodesta 1809 vuoteen 1917. Kun Neuvostoliitto syntyi vuonna 1917, rajasta tuli Neuvostoliiton ja Suomen välinen valtiollinen raja. Suomen ja Neuvostoliiton välisen rajan sulkeutuminen tapahtui vaihteittain vuosien 1918–1922 välillä. Vuonna 1991 Suomen ja Neuvostoliiton välinen raja muuttui Suomen ja Venäjän väliseksi rajaksi, jonka jälkeen se on ollut Suomen ja Venäjän federaation välinen raja.

Maria Feodorovan (s. Melentjeva) syntymä vuonna 1909 ajoittui tsaari-Venäjän aikaan, jolloin Suomessa elettiin autonomian loppuvuosia. Feodorova eli varhaislapsuuttaan ennen Venäjän vallankumousta. Vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen tapahtunut Karjalan kansannousu johti levottomuuksiin rajaseudulla, ja tuolloin yksitoistavuotias Feodorova pakeni perheensä mukana Suomen puolelle vuonna 1920. He palasivat kuitenkin takaisin Vienan Karjalaan vuonna 1921.

Feodorova avioitui vuonna 1928 Matti Feodorov -nimisen miehen kanssa ja muutti pois kotikylästään Lytystä miehensä kotitaloon Akonlahden Tullinniemeen. Hänen miehensä kuitenkin kuoli keuhkokuumeeseen alle vuoden sisällä avioitumisesta, ja Feodorova oli leskeksi jäädessään raskaana. Hän sai pojan, mutta tämä kuoli 1930-luvun alussa vain vuoden ja kahdeksan kuukauden ikäisenä kurkkumätään. Pian tämän jälkeen, vuonna 1932, Feodorovan isä vangittiin

syytettynä yhteydenpidosta Suomen puolelle. Isä kuoli vangittuna, mutta hänen kohtalonsa selvisi perheelle vasta vuosikymmeniä myöhemmin. Poikansa kuoleman jälkeen Feodorova työskenteli Akonlahden klubilla siivoojana ja lämmittäjänä. Myöhemmin hänet komennettiin seimikursseille eli lastentarhanopettajakoulutukseen, ja sen jälkeen hän työskenteli lastenhoitajana ja keittäjänä Uhtualla. Sodan alkaminen vuonna 1939 katkaisi Feodorovan oleskelun Uhtualla, ja hän päätyi keittäjäksi Sommalle.

Sodan aikana ja sen jälkeen Feodorova työskenteli etelämpänä Suojärvellä muutamia vuosia, kunnes muutti äitinsä kanssa sisarensa luokse Jyskyjärvelle 1940-luvun lopulla. Feodorovan oleskelua Jyskyjärvellä kesti 1950-luvulle, jolloin hän muutti toisen sisarensa luokse Uhtualle (nykyisin Kalevala), jossa hän asui kuolemaansa, vuoteen 2000, saakka. Kun raja Suomeen avautui uudelleen 1990-luvun alussa ja kontaktit suomalaisiin olivat taas mahdollisia, Feodorova oli jo iäkäs, liki 80-vuotias. Hänelle rajan avautuminen merkitsi uudenlaisen vaiheen alkua. Kun kulttuurimatkailu Vienan Karjalaan käynnistyi 1990-luvulla, Feodorovaa kävivät monet Suomesta tulleet perinteen tutkijat haastattelemassa, ja häntä haastateltiin myös muun muassa Ruotsin televisioon ja Petroskoin suomenkieliseen radioon. Feodorovan taival virallisena ”perinteentaitajana” saavutti huippunsa 1990-luvulla eli hänen viimeisinä yhdeksänä elinvuotenaan.

Aineisto ja metodiikka

Rajan problematiikasta niin perheen jakajana kuin ihmisten kohtalona, jota nämä yrittivät eri tavoin käsitellä, kirjoittaa folkloristi Katja Hyry (2005: 15; 2011: 172) kuvatessaan tutkimansa vienankarjalaisen runonlaulajan Marina Takalon ja hänen tyttärensä, Vienan Karjalassa asuvan laulajan tyttären, Stephanie Kemovan, suhdetta omaan perinteeseensä. Hyryn (2005: 15) mukaan rajaseudun perinne tarjosi muuttuneissa oloissakin, eli rajan mentyä kiinni, monia mahdollisuuksia perinteentaitajille paitsi kokemusten käsittelemiseen myös rajan ylittämiseen. Hänen tutkimansa Takalo ja tämän tytär Kemova käsittelevät Hyryn mukaan omaa kohtaloaan rajan erottamina äitinä ja tyttärenä nimenomaan laulujen avulla. Hyryn tulkinnan mukaan Kemova lauloi lunastettavan neidon balladia, koska oli kokenut tulleen äitinsä hylkäämäksi ja joutuneensa ikään kuin anelemaan lunastettavan neidon tavoin, että joku sukulaisista ”lunastaisi”

hänet eli ottaisi hänet perheensä jäseneksi. Hyry (2011: 172) tulkitsee, että perinne antoi Kemovalle mahdollisuuden liittyä osaksi suvun ja perheen jatkumoa ja säilyttää kosketuksensa menneeseen. Nimenomaan laulamiensa laulujen kautta hän oli yhteydessä menneisyyteensä. Hyry (2011: 169) nimeää Kemovan rajan sukupolven edustajaksi, koska rajan sulkeutuminen vaikutti niin voimakkaasti hänen kohtaloonsa.

Lähtökohtani tulkita Feodorovan laulujen merkitystä hänelle itselleen on saanut innoitusta Hyryltä. En kuitenkaan tarkastele Feodorovaa yhden tietyn laulun kautta, vaan pohdin laajemmin hänen laulurepertuaarinsa yhteyttä hänen kokemuksiinsa rajaseudun asukkaana. Rajaseudulla asumisen myötä koituneet levottomuudet, sodat, tarkoittivat Feodorovalle useita evakkotaipaleita, ja vakoi-luepäilyt koskettivat hänen lapsuudenperhettään dramaattisesti. Feodorovan elämäntarina ei kuitenkaan tematisoidu vain näiden tapahtumien ympärille, vaan hänen elämässään oli myös muita suuria henkilökohtaisia menetyksiä, jotka eivät liity rajan sulkeutumiseen tai rajaseudulla elämiseen. Rajaseudulla elämisen myötä koituneet kokemukset kuitenkin selittävät Feodorovan haastattelupuheessa ilmitulevia kodittomuuden ja kotiin kaipaamisen teemoja sekä hänen haluaan muistella laulujen avulla isäänsä.

Geopoliittinen raja on teema, jota käsitellään vionalaisessa perinnelaulustossa. Folkloristi Lotte Tarkan (2005: 390) mukaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Vuokkiniemestä kerätyssä kalevalamittaisessa runoudessa tuli esiin erilaisia teemoja, joiden avulla paikalliset ihmiset työstivät identiteettiään. Tällaisia teemoja olivat etnisuus, paikallisuus, valtasuhteet ja rajan problematiikka. Tarkka tutki kalevalamittaista laulustoa näiden näkökulmien kautta. Rajan problematiikkaa Tarkka (2005: 77) käsitteli tutkimuksessaan nimenomaan kulttuurisena rajana, joka sai ilmiänsä menneen ja nykyhetken, viiteryhmän ja ulkoryhmän, ihmisyyden ja luonnon, ihmisruumiin ja ympäristön sekä yhteisöllisten arvojen ja tuonpuoleisen käsitteellistämisen. Tarkka tulkitsee kalevalamittaisen runouden olevan eräänlainen symbolikieli, jonka avulla kulttuuri pyrki itseymmärrykseen ja tekemään eron meidän ja muiden välillä. Hän näkee rajan problematiikan olleen osa vionalaista mielenmaisemaa. Feodorovan laulamien laulujen sanoista välittyy tietoisuus geopoliittisen rajan läheisyydestä. Osassa lauluja viitataan rajantakaisiin paikkoihin, ja osassa tulee esiin maanpuolustuksellinen teema.

Olen valinnut tietoisesti metodikseni kahdenlaista erilaista aineistokorpusta sisältävän aineiston käytön: haastatteluaineiston ja lauluaineiston. Tarkastele-

malla erilaisia aineistoja on mahdollista saada esiin rajaseudulla elämisen ja rajaa koskevan vallankäytön eri puolia.

Analyysini perustuu kahdeksan tutkijan vuosina 1984–1999 tekemiin Maria Feodorovan haastatteluihin, jotka kaikki olen kuunnellut läpi useampaan kertaan. Näiden haastattelujen tekijät ovat musiikintutkija Pekka Huttu-Hiltunen ja muusikko Anna-Kaisa Liedes (Feodorova h1988), petroskoilaiset folkloristit Raija Remsujeva (Feodorova h1984) ja Aleksandra Stepanova (Feodorova h1996), suomalainen kansanpukujen tutkija Kerttu Lammassaari sekä yksin (Feodorova h1994) että yhdessä Maija-Liisa Rytköjän ja historioitsija Heikki Rytköjän kanssa (Feodorova h1995). Haastattelin myös itse Feodorovaa kolmen useampana päivänä tehdyn haastatteluperiodin verran vuonna (Feodorova 1999a-e). Edellisten lisäksi käytän analyysissä hyväkseni muutamia sellaisia tekemiäni haastatteluja, joissa haastattelujen kohde ei ole Feodorova (Ivanova 1999; Ivanova & Feodorova h1999; Rekina 1999, 2000 sekä Siikonen ja Törmänen 1999a-b).

Feodorovan laulamasta laulustosta suuri osa on Suomen puolelta tullutta riimillistä laulustoa. Feodorovan ohjelmistosta riimillisiä lauluja on 89 % ja kalevalamittaisia vain 11 %. Riimillisten laulujen joukossa on piirileikkilauluja, kaksi balladia, arkkiveisuja, lapsille laulettuja lauluja sekä populaareja kansanlaulutyyliin sävellettyjä lauluja, neuvostovallan aikaisia aatteellisia lauluja ja yksi *tšastuška* eli improvisoitu, yleensä nelisäkeinen kansanlaulu. Kalevalamittaisesta laulustosta suurin osa on lapsille laulettuja kehto- tai viihdytyslauluja, mutta runolaulujen joukossa on myös häälaulu, karhun nostatusvirsi ja yksi eppinen kertova laulu. Feodorovan ohjelmistossa on myös välimuotoisia lauluja, jotka eivät noudata kalevalamittaa, mutta joissa kalevalakielen ilmaisukeinot allitteraatio ja paralleellisuus toteutuvat. Feodorovan laulurepertuaarin kokonaisuuden olen koonnut hänen edellä lueteltujen kahdeksan haastattelijan haastattelujen yhteydessä laulamistaan lauluista, joita on kaikkiaan 122. Feodorovan ohjelmistoa olen koonnut myös toimittamalleni cd-levylle *Laulustahan mua lakehen vei ja muita Maria Feodorovan lauluja* (Feodorova 2000). Jo pelkästään riimillisten suomenkielisten laulujen olemassaolo Vienen puolella kertoo vilkkaasta kulttuuriyhteydestä Suomeen, sillä arvellaan, että suuri osa riimillisestä laulustosta olisi kulkeutunut Vienaan Suomesta (Remsujeva 1996: 41).

Analyysini ajallinen tarkasteluperspektiivi on noin 1920-luvulta 1950-luvulle, vaikka haastattelut, joita tässä yhteydessä käytän, on tehty pääosin 1990-luvulla.

Useimmissa haastatteluissa haastattelijan kysymykset johdattavat menneeseen tai Feodorova kertoo ajankohdasta, jolloin hän oli lapsi, nuori tai nuori aikuinen.

Feodorovalta tallennettu haastatteluaineisto on muistitietoaineistoa. Muistitietoaineistoista on käytetty monenlaisia nimityksiä kuten esimerkiksi kokemukserrronta, elämäkertomus tai sosiaalinen muisti (Ukkonen 2000: 3). Kukin näistä termeistä painottaa muistitiedon eri puolia, joko muistelun yksilöllisiä piirteitä tai muistamisen yhteisöllisyyttä. Sosiaalisen ja yksilöllisen muistin näkökulmat eivät sulje toisiaan pois, vaan ottamalla molemmat näkökulmat huomioon aineiston tarkastelussa, käsitys muistamisesta tarkentuu. Sosiaalista muistamista äänimuistojen osalta analysoinut musiikintutkija Helmi Järviluoma (2005: 78) näkee ryhmässä tapahtuvan muistelemisen tekevän näkyväksi haastattelun aikana tapahtuvan menneisyyden yhteisöllisen ymmärtämisen prosessin. Erilaisista muistetuista äänistä ja niiden merkityksistä neuvotellaan.

Sosiaalisen muistin ja yksilöllisen tulkintakehyksen välinen suhde Feodorovan kohdalla tulee esiin kahden erilaisen aineistokorpuksen välistä suhdetta pohdittaessa. Laulut ja niihin liittyvät historialliset kontekstit edustavat sosiaalista muistia. Vienalaisten suhdetta rajantakaiseen Suomeen ja rajaseudulla elämiseen ja näihin seikkoihin liittyviä merkityksiä voidaan tarkastella analysoimalla laulujen lyriikkaa. Sosiaalisen muistin aspekti on läsnä myös siinä, millaiseksi Feodorovan repertuaari on muodostunut. Feodorovan laulurepertuaarin ydintä ovat piirileikkilaulut, joita on laulustosta kaikkein eniten. Tässä artikkelissa tarkastelen Feodorovan laulurepertuaarin välimuotoisia kehtolauluja, riimillistä kuplettia sekä neuvostoaikaisia aatteellisia lauluja. Laulujen käyttöyhteys lasten viihdyttämisessä ja ohjelmaryhmän toiminnassa voidaan nähdä yhtenä tulkintakehyksenä Feodorovan repertuaarille. Jälkimmäinen näistä ohjelmistoista tuo esiin Feodorovan yhteisöllisen roolin. Yhteisöllisesti tutut teemat, jotka esiintyvät laulustossa ovat sekä naisten elämänpiiriin liittyviä, kuten koti, mutta Feodorova laulaa myös lauluja (esim. riimillinen kupletti), joissa tulee esiin vienalaisten miesten elämänpiiriin kuuluva elannon hankkiminen Suomen puolella. Laulujen yhteydet Feodorovan elämään ja se, miten Feodorova tulkitsee laulujen merkityksiä omista lähtökohdistaan, ovat henkilökohtaista muistia. Nämä kaksi erilaista muistia – sosiaalinen ja henkilökohtainen – ovat Feodorovalta tallennetussa aineistossa läsnä.

Laulujen ja elämän välistä suhdetta tarkastellaan tässä artikkelissa haastattelijan kautta. Elämäkertatutkimusta tehnyt Anni Vilkkonen (1997: 78–79) korostaa elämäkerran syntymisessä kuulijan tai lukijan vaikutusta kerrottuun. Hänen

mukaansa elämäkertojan ja kuulijan tai lukijan välistä suhdetta jäsentää elämäkerrallinen sopimus, joka tarkoittaa sitä, että kertomuksen kertoja tekee itsensä ymmärrettäväksi puhuttelemalla suoraan vastaanottajaa tai käyttämällä tiettyjä kulttuurisia malleja, kaavoja tai kerrontatapoja kerronnassaan. Pyrkimys ymmärretyksi tulemiseen ja kuulijan tai lukijan mukaan ottamiseen kanssatuottajaksi, vaikuttaa siis siihen tapaan, joilla asioista kerrotaan tai siihen, mitä ylipäätään kerrotaan. Asettumalla haastateltavaksi, Feodorova tulee omalta osaltaan sitoutuneeksi elämäkerralliseen sopimukseen.

Avoimen rajan aika

Rajaseudun vuorovaikutus Vienan Karjalassa on vuosien saatossa pitänyt sisällään erilaisia kausia. Se on toisaalta ollut rauhanomaisten kontaktien historiaa, mutta myös rajaselkkausten historiaa. Huolimatta siitä, että Ruotsin vallan aikana Ruotsi-Suomen ja Venäjän välisellä alueella oli käytössä erityinen rajarauhainstituutio, joka pyrki ylläpitämään rauhaa ja toisten auttamista (Kokkonen 1997: 31), Vienan Karjalan rajaseutua 1700-luvulta lähtien värjivät pororiidat (Kortessalmi 1996: 201) ja sarkasodat (Lönnrot 1902: 216–217). Toisaalta raja oli eräiltä osin vain nimellinen. Etenkin poronhoitajat vaelsivat molemmin puolin rajaa seuraten sulan maan aikaan laiduntavia porojaan, jotka liikkuivat vapaasti milloin Suomen ja milloin Venäjän puolella (Kortessalmi 1996: 269).

Monien vienalaisten sukujuuret olivat Suomessa (Pöllä 1999: 39). Vaikka näin oli, raja Suomeen oli kuitenkin uskonnolliseen ja kulttuuriseen eroon viittaava ja etnisessä tietoisuudessa selkeä. Molemmin puolin rajaa elinkeinot olivat eriytyneet jo autonomian aikana, ja elinkeinorakenteeseen kytkeytyvät omistusoikeutta ja maankäyttöä koskevat valtarakenteet ja ideologiat olivat erilaisia. (Tarkka 2005: 352.) Raja oli siis sekä historiallinen että kahta eri kulttuuripiiriä ja kielialuetta selvästi erottava.

Vienalaisten yhteydet Suomeen olivat perinteisesti liittyneet elannon hankkimiseen. Talvisin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa ei Vienan Karjalassa ollut juurikaan ansiotöitä, ja karjan tarvitsemat laidunmaat olivat vähäisiä sekä peltoalat pieniä, joten vienalaiset joutuivat turvautumaan kerjäämiseen (Naakka-Korhonen 1988: 66). 1850-luvulle asti karjalaiset kävivät kerjuulla Vienan meren rantaseuduilla, mutta 1800-luvun puolivälissä vienalaisten matkat alkoivat

suuntautua yhä enemmän Suomeen. Vienan Karjalan rajaseudun kylistä saatettiin käydä kerjuumatkoilla Kainuussa ja jopa Oulussa asti (Naakka-Korhonen 1988: 72). Kauppa oli toinen merkittävä rajaseudun ihmisten elättäjä. Vienalaiset ajoivat rahtia Vienasta Suomeen ja veivät turkiksia ja riistaa Suomeen myytäviksi. Myös erityisesti laukkukauppa työllisti monia vienalaisia rajaseudun miehiä 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussa Suomessa (Naakka-Korhonen 1988: 799).

Seuraavassa hahmotan lyhyesti sitä, miten raja on koettu rajaseudun asukkaan eli Feodorovan kertoman mukaan Suomen autonomian ajalla. Hänen käsityksensä Suomesta kiteytyivät matkakuvauksiin, joita hän muistaa isänsä kertoneen. Muistikuvat rajantakaisesta Suomesta ovat sekä yhteistä sosiaalista muistia että henkilökohtaisia muistikuvia kanssakäymisestä rajan yli. Feodorovan isä harjoitti Suomen puolella laukkukauppaa 1920-luvun alkuvuosiin asti, ja ollessaan kotona isä kertoi lapsilleen matkoistaan Suomessa: "Hän tuota aina selvitti meillä lapsilla 'Kun lähemmä koista, niin kolme päivää kun mänemmä, niin jo Kuhmoon pääsemmä.' Ne paikat missä he olivat yötä, hän meille lapsille selvitti". (Ivanova & Feodorova h1999.)

Suomen puolella asui myös Feodorovan sukulaisia ja tuttavvia. Näitä sukulaisia ja tuttavvia käytiin tapaamassa Suomessa:

"Kuivajärvelt' oli meillä miniä, neveskä miun serkulla. Myö olimma prosto tuttavvia ta heimolaisia. Myö kaikitsi kävelimmä. Sillon oli vapaa aika, nuoret olimma ta siitä kävelimmä. Ka ei siellä ollut rajavartiostoo. Se oli raja kahallaa. Emmä myö tietänt' mitä se raja toimitti. Eihän sillon raja haitannut ketä. Niin se sillon oli, nyt on toisin." (Feodorova h1994)

Feodorovan kertomuksista saa sen käsityksen, että ennen vuotta 1922 raja oli vain muodollisuus. Se ylitettiin kaupankäynnin ja kyläilyn takia. Feodorova tunsikin tutun kulkureitin läheisyydessä sijaitsevat talot Suomen puoleisella rajaseudulla yksityiskohtaisesti, mikä käy ilmi suomalaisten haastattelijoiden tekemistä haastatteluista. Nämä seudut olivat jääneet Feodorovan muistiin paitsi isän kertomusten perusteella myös omakohtaisten kyläilymatkojen seurauksina.

Avoimen rajan laulut

Tarkastelen seuraavaksi Feodorovan lauluohjelmistoa pohtien sitä, miten raja ja sen takana oleva Suomi on läsnä lauluyriikoissa. Tätä teemaa käsittelevä *Souvamma Sorolaan* edustaa Feodorovan repertuaarissa välimuotoista laulua. Laulu ei ole kalevalamittainen, mutta se on kalevalakielinen: siinä esiintyy alkusointua eli allitteraatiota, joka on kalevalamittaisen runouden keskeinen ilmaisukeino, mutta runomitta ei täytä nelipolvitrokeen vaatimuksia. Välimuotoisella laululla tarkoitetaan runomitaltaan vakiintumatonta laulua, joka ei noudata kalevalamittan nelipolvitrokeeta, mutta jossa voi olla pyrkimys riimeihin, vaikka se ei noudatakaan selkeästi rekirytmää. Tällainen välimuotoinen laulu yleistyi Suomessa 1600–1700-luvulla, jolloin kansanlaulut saivat vaikutteita protestanttisista kirkkolauluista, koululauluista ja ruotsalaisesta kansanlaulusta. Muutos laulujen rakenteissa kytkeytyy laajempaan kansanlaulun murrokseen, jolloin siirryttiin säelaulusta kohti säkeistölaulua ja säkeistölaulusta iskelmään eli suosittuun populaariin lauluun. Välimuotoisia lauluja oli pilkkalaulujen, balladien, leikki- ja tanssilaulujen ja ketju- ja kehtolaulujen joukossa. (Asplund 1981: 66–68.)

Feodorovan ohjelmistossa välimuotoisia lauluja on vain kolme, kun taas kalevalamittaisia on kaikkiaan kolmetoista. Pekka Huttu-Hiltunen (2008: 258) on väitöskirjassaan analysoinut Maria Feodorovalta tallennettuja kalevalamittaisia laulusävelmiä ja esittelee niiden joukosta laulun, joka on alkuosaltaan välimuotoinen mutta vakiintuu kalevalamittaiseksi laulun kuluessa. Kaikki Feodorovan lauluohjelmistossa olevat välimuotoiset laulut ovat lapsille laulettuja. Laulun *Souvamma Sorolaan* Feodorova laulaa seuraavin sanoin:

Souvamma Sorolaan,
matkaamma manasteriin.
Ukon luoksi uuvella linnalla
tuaton luoksi Tampereella.
Muamon luoksi mantereella.
Ukko panoo paklaset,
muamo maitoriskasen.
Tsikko tsinnan marjasen,
a´ veikko vehnämöykkysen.

(Feodorova h1999e)

Edellisen kaltaisia lauluja Feodorova kutsuu *pikkaraisiksi lauluiksi* (Feodorovan kotoperäisistä laulujen nimityksistä ks. Niiranen 2010: 236), jolla hän viittaa sekä laulun kestoan että sen esityskontekstiin. Kyseistä laulua on Feodorovan (h1984) mukaan laulettu lapsille. Laulun sisältöön on vaikuttanut sen käyttökonteksti: Lyriikassa mainitaan lapsen elämänpiiriin kuuluvia henkilöitä kuten isoisa (ukko), isä (tuatto), äiti (muamo), sisko (tsikko) ja veli (veikko). Pertti Virtaranta (1973: 5) määrittelee lapsien lauluiksi lasten viihdyttämiseksi luetut lorut, lasten omat leikkihokut sekä kehtolaulut ja muut lapsille laulettu laulut, jotka eivät suoranaisesti liity aihepiiriltään lapsiin. Maria Feodorovan haastattelun perusteella *Souvamma Sorolaan* -laulua on voitu käyttää lasta nukuttaessa, mutta hän muistaa sitä käytetyn lasten viihdyttämiseen (Feodorova h1999c).

Feodorova on oppinut kyseisen laulun omalta isältään 1910-luvulla tai viimeistään 1920-luvulla. Välimuotoiset laulut ovat olleet käyttömusiikkia, perhepiirissä lapsille laulettuja lauluja. Lapsille lauletuissa kehtolauluissa vanha kalevalamittainen traditio säilyi pisimpään niin Suomessa kuin Vienassakin ja tiedetään, että kehtolauluissa käytettiin rinnan vanhaa ja uutta laulutapaa: sekä kalevalamittaa että uudempaa riimillistä rakennetta. (Asplund 2006: 119.)

Edellä olevan esimerkkilaulun sanoissa *tuaton luoksi Tampereella* -säe tekee näkyväksi isän, joka on Suomessa. Yleisin syy vienalaisten miesten oleskeluun Suomessa vielä 1920-luvun alussa oli laukkukauppa. Laulussa kuvataan matkustamista ja sitä, mitä saadaan matkalle mukaan. Ukko laittaa kengännauhat (paklaset), äiti rieskan (maitorieskasen), sisko marjan (tsinnan marjasen) ja veli vehnäleivän (vehnämyökyksen). Tampere esitellään osana laajaa kirjoa eri paikkoja, jotka sijaitsevat lähellä ja kaukana Vienasta käsin katsottuna. Sorola on kylä Jaakkiman lähellä Laatokan Karjalassa. Manasteri eli luostari saattaa tässä tapauksessa olla joko Vienan meren rannikolla sijaitseva Solovetski tai Laatokan saarella sijaitseva Valamo. Edellisten lisäksi laulussa mainitaan vielä ”uusi linna” eli Novgorod. Laulussa mainitut paikat kuvastavat sitä, miten moneen suuntaan Vienasta oli niin kulttuurisia kuin käytännöllisiäkin yhteyksiä.

Souvamma Sorolaan -laulusta on tallennettu toisintoja muiltakin rajaseudulla asuvilta vienankarjalaisilta laulajilta. Feodorovan version kanssa (sanoituksen osalta) identtinen toisinto on tallennettu muun muassa Tatjana Torvinilta Uhtuan Jyväskylästä, Okahvie Mäkelältä Vuokkiniemestä ja Oksenie Sallinilta Kostamuksesta (Virtaranta 1973: 77–79). Akonlahtelaiselta Nasti Huotariselta tallennettu *Tuuvittelen lapsuuttani* (Virtaranta 1973: 80) muistuttaa Feodorovan laula-

maa toisintoa mutta myös poikkeaa siitä: toisinnossa mainitaan samat henkilöt kuin Feodorovan laulamassa versiossa (isoisä, sisko, isä, äiti, täti), ja paikoista mainitaan Sorola ja luostari mutta ei Tampereä. Huomattavasti enemmän poikkeava toisinto löytyy muun muassa vuokinsalmelaiselta Anni Tenisovalta:

Souva lapsi sorol'aha
 matkampa manasterihi
 pitko m matka tätil'ähä
 täti paistau paksul' léivä(n)
 panou paksuv voita peällä

(SKSÄ L 433b)

Toisinnot alkavat hyvin samalla tavoin, mutta heti kahden ensimmäisen säkeen jälkeen ne eroavat jo huomattavasti toisistaan. Feodorovan versiossa on mainittu paljon runsaammin henkilöitä ja Tampere mainitaan vain Feodorovan toisinnossa.

Laulutoisintojen samanlaisuus ja erilaisuus kertovat vienalaisten paikallisperinteiden omaperäisyydestä 1900-luvun alussa. Kussakin kylässä oli omanlaisensa toisinnot lauluista, ja laulut muokkautuivat niitä laulettaessa. Jopa laulusoundeissa oli kylien välillä eroja. Feodorova muistelee laulutilannetta 1920-luvun Akonlahdessa, jossa läheisestä Vuarakylästä olevat tytöt lauloivat enemmän näänsä kuin akonlahtelaiset tytöt. (Feodorova h1999d). Jyskyjärveläinen Helmi Rekina (h1999) taas tuo ilmi 1990-luvun lopulla tehdyssä haastattelussa, että hänen omassa kotikylässään laulettiin tiettyä riimillistä laulua eri sanoin kuin hän on sitä kuullut laulettavan toisaalla. Voidaan myös ajatella, että Feodorovan toisinnossa esiintyvä Tampere on päätynyt lauluun, koska se on ollut tuttu paikka vienalaisille nimenomaan laukkukaupan tai muun Suomessa harjoitetun ansiotyön takia.²

² Jyskyjärvellä asuva Helmi Rekina (h2000) mainitsee haastattelussa että hänen Luusalmesta kotoisin olevat vanhempansa olivat olleet 1920-luvulla Tampereella pakolaisina. Voi olla, että paikkakuntana Tampere on saattanut juontua vienalaisiin lauluihin myös tästä syystä

Feodorovan repertuaarissa on myös riimillinen kuplettilaulu *Nuorena miehenä maailmalla*, jonka tapahtumapaikkana on suomenruotsalainen talo ja jonka kolme ensimmäistä säkeistöä kuuluvat seuraavasti:

Nuorena miehenä maailmalla
kävin minä kerran lännen mailla
syksyllä myöhäisellä
sekä pienellä pakkaisella

Talo oli suomenruotsalainen
johon minä matkalla poikkesin aina
illoilla hämärissä
sekä matkoilla väsyksissä

Minä koputtelin ovia sykkivin syömmiin
oottaen saavani vaikkapa lyönnin
no ei saa olla arka
sano Karjalan poika-parka

(Ivanova & Feodorova h1999)

Tällaiset alun perin elokuvateattereiden ja sirkusten väliaikanumeroina yleisöä viihdyttäneet laulut olivat varsin suosittuja Suomessa 1910-luvulta lähtien. Kupletit olivat sävelmistöltään lainatavaraa. Monet kupleteista olivat suomalaisten rekilaulujen ja riimillisten kansanlaulujen mukaelmia, mutta joukossa oli myös ruotsalaisia, angloamerikkalaisia ja saksalaisia revyysävelmiä, joihin kuplettilaulajat tai muut kupletteja sepittävät kirjoittivat ajankohtaiset ja yleensä humoristiset sanat. Kupletteja julkaistiin nuotteina ja monet kuplettilaulajat myös levyttivät kupletteja. (Jalkanen & Kurkela 2003: 220–222.)

Yksi yleinen kupleteissa esiintyvä aihepiiri oli kulkurien elämä, josta edellä kuvattu laulukin kertoo. Eipä siis ihme, että kyseinen laulu oli tuttu vienankarjalaisten keskuudessa, viettiväthän vienalaiset miehet varsin liikkuvaa elämää laukkukauppiaina ja tilapäistöiden tekijöinä Suomessa. Feodorovan ohjelmiin tämä laulu on päätynyt hänen isältään. Laulun ovat levyttäneet Suomessa kuplettilaulajat Iivari Kainulainen nimellä *Kulkuripoika* vuonna 1912 ja Theodor

Weissman nimellä *Reisusällin syyslaulu* vuonna 1929. Myös Tapio Rautavaara levytti laulun vuonna 1973 nimellä *Kulkuri-poika*. Tiedetään että laulu on alun perin kansansävelmä. Tarkkaa tietoa siitä, missä Feodorovan isä on laulun oppinut, ei haastatteluista käy ilmi. On kuitenkin mahdollista, että hän on oppinut sen Suomen puolella matkustaessaan tai sitten muilta vienalaisilta.

Feodorovan laulama toisinto poikkeaa jonkin verran esimerkiksi Tapio Rautavaaran esittämästä versiosta. Feodorova laulaa versiossaan *Karjalan poika parasta*, joka taas Rautavaaran versiossa on *kulkuri-poika parka*. Vastaavanlaista laulun sisällön paikallistumista on Feodorovan muussakin laulurepertuaarissa kuten hänen laulamassaan toisinnossa ”Oi sua Sanna” (Oi Susanna) (Feodorova h1999e), jonka alkuperäisen suomenkielisen tekstin ”minä kierrän vain Kaliforniaa” tilalla Feodorova laulaa ”Minä kierrän vain vähän Karjalaa.” Laulu assosioituu tuttuun Karjalaan samoin kuin edellä oleva kulkuriudesta kertova laulu assosioituu Feodorovan laulamana versiona Suomen puolella ansiota etsivään karjalaiseen. Feodorova kuului sukupolveen, jolle laukkukauppa elämäntapana oli vielä tuttu. Tarkan (2005: 370) mukaan liikkuvien elinkeinojen kulttuurissa rajan ylitys ei ollut poikkeustapaus, päinvastoin.

Uskontotieteilijä Juha Pentikäinen (2010: 444) viittaa *Nuorena miehenä maailmalla* -laulun toisintoon oulankalaisen Marina Takalon esittämänä. Hänen mukaansa Takalo lauloi kyseistä laulua 1920–1940-luvulla Suomen Kemissä. Pentikäisen (2010: 444) mukaan laulu viittaa Suomen Kemissä asuvien vienalaisten pakolaisten tai siirtolaisten yöjalassa käymiseen Ruotsin rajan takana. Laulu toisinnossa mainitaankin, ei tällä kertaa Karjalan poika parkaa, vaan *poika suomalainen*. Laulu on siis paikallistunut Suomessa asuvien Vienan siirtolaisten keskuudessa kertomaan juuri heidän kokemastaan.

Raja sulkeutuu

Suomen ja Neuvostoliiton välisen rajan sulkeutuminen tapahtui vaiheittain vuosien 1918–1922 välillä, mutta käytännössä raja sulkeutui vuonna 1922. Suomen tulli oli perustettu jo vuonna 1812, mutta varsinainen rajavalvonta rajavartiostonen alkoi virallisesti Suomen puolella vasta vuonna 1919. Rajavalvontaa Venäjän osalta ei ollut kuin teoriassa 1920-luvun alkuvuosina. Suomen kansalaissodan myötä Suomesta Venäjälle suuntautunut muuttovirta johti Venäjän vaatimuksiin

rajan sulkemisesta, mikä toteutui vuonna 1922. (Paasi 1996: 167-169.) Rajan sulkeutuminen oli suuri muutos rajaseudun asukkaille, joiden sosiaaliset kontaktit Suomen puolella asuviin sukulaisiin ja tuttaviin katkesivat. Myös elinkeinotoiminta, kuten laukkukauppa ja rahdin ajo Suomessa ja Suomesta estyivät rajan sulkeuduttua. Feodorova (h1994) muistelee: ”Meillähän oltiin kaikki sukulaiset ta tuttavat kaikki. Nyt kun se pantiin se raja niin lujalla, niin ei sitä ole voinut enempi liikkua sinnepäin.”

Rajan sulkeutumisella oli myös muita vaikutuksia Feodorovan elämään. Feodorovan lapsuuden perhe jäi rajan mentyä kiinni sen kahdelle puolelle. Vanhin veli Matti oli otettu Suomeen kasvattipojaksi. Feodorovan tädin poika oli kouluttanut hänet työskentelemään kaupassaan apulaisena.³ Yhteyksiä Suomessa asuvaan veljeen eivät Vienan puolella asuvat sisarukset voineet enää pitää. Feodorova kertoi, ettei edes kirjeitse ollut mahdollista olla yhteydessä veljeen: ”Raja kun pantiin kiinni niin myöhän emme suanut ni mitä ei taase kirjaista annettu kirjuttua.” (Feodorova h1999a.)

Vaikka Suomeen ei voitu pitää yhteyttä,⁴ sinne jääneitä sukulaisia ei unohdettu. Feodorovan halu tietää veljensä kohtalosta Suomen puolella käy ilmi haastattelusta (Feodorova h1994), jossa hän mainitsee että Suomessa asuva sukulainen, joka oli ollut käymässä Jyskyjärvellä 1990-luvulla Feodorovan sisaren Outin luona, oli tuntenut sisarusten Matti-veljen. Outi oli saanut kuulla Suomessa asuneen veljensä kuolleen muutamia vuosia aiemmin ja hänen eläneen elämänsä lapsettomana. Edes tieto Suomen puolella asuneen lähiomaisen kuolemasta ei tavoittanut Vienassa asuvia sukulaisia ennen kuin vuosien päästä.

Rajaseudulla eläneiden karjalaisten elämä vaikeutui edelleen 1930-luvulla, kun Karjalan neuvostotasavallan turvallisuuselimet alkoivat käsitellä rajaseutujen asukkaita turvallisuusuhkana, sillä heitä epäiltiin vakoilusta Suomen hyväksi. Turvallisuuselinten kiristynyt ote rajaseudun valvontaan johtui osaksi siitä,

3 Ilmeisesti tämä on tapahtunut 1920-luvulla, sillä Marian veli oli häntä muutaman vuoden nuorempi.

4 Huttu-Hiltunen (2008: 318) mainitsee vienalaisten muistaneen kertomuksia siitä, kuinka jotkut vienalaisista pitivät salaa yhteyttä Suomen puolelle sanktioista huolimatta. Raja ilmeisesti ylitettiin vuoden 1922 jälkeenkin suuntaan jos toiseen salaa. Ks. myös Pentikäinen 2010: 28. Tällaisten rajanylittämistarinoiden kertomisen voisi myös tulkita hiljaiseksi vastarinnaksi sille, että yhteyksistä rajan yli sanktioitiin.

että 1920-luvun loppuun saakka väestöt rajaseudulla olivat yhteyksissä rajasta huolimatta (Takala 2000: 192). Toisena syynä olivat epäilyt Suomen suojelupoliisin värväämistä agenteista Venäjän Karjalan rajaseuduilla (Takala 2000: 192). Taustalla vaikutti myös vuonna 1923 kukistunut Karjalan kansannousu, jonka puuhamiehinä oli ollut myös suomalaisia ja joka oli jakanut vienalaiset kahteen leiriin: valkoisiin ja punaisiin.

Epäilystä yhteydenpidosta suomalaisiin vangittiin ja teloitettiin, lievemmässä tapauksessa epäilty sai työskennellä pakkotyössä vuosia tai tulla karkotetuksi kotiseudultaan. Jo 1920-luvulla Neuvostoliiton salainen poliisi teki lukuisia ratsioita rajaseuduilla ja pidatti paikallisia asukkaita epäiltyinä suomalaisten hyväksi vakoilemisesta. Salainen poliisi kohdisti erityisen huomion rajaseudulla elävien karjalaisten valvomiseen. Erityisesti Karjalan kapinaan (1921–1922) osallistuneet olivat jatkuvan tarkkailun alaisina, mutta myös niin Karjalaan muuttanut suomalainen väestö kuin Karjalaan Suomesta palanneet karjalaiset pakolaiset olivat erityistarkkailussa. (Takala 2000: 193–195.) Stalinin terroria tutkineen Irina Takalan (2000: 201) mukaan nimenomaan karjalaiset joutuivat syytetyiksi vakoilusta Suomen hyväksi ja suomalaisvakoilijoiden etsintä johti koko karjalaisväestön sortoon.

Jatkuva valvonta vaikeutti rajaseudun ihmisten elämää. Jopa yöllä voitiin tulla passia kysymään. (Paasi 2007: 34.) Feodorova tulkitsee rajaseudun ihmisiä koskevan jatkuvan tarkkailun kansallisuusvihaksi. Hän kuvaa suomalaiselle tutkijalle valtaa pitävien toimien mielivaltaisuutta, joka tarkoitti paikallisten asukkaiden vangitsemista ja poliittisia vainoja:

No prosto siel' oli semmone kansallisuusviha, toisie syytettiin syyttömästi ja siitä ylen äijä siellä vankittiin rahvasta. Siellä vankittiin niin äijä, jotta tuota ihan akkoja vankittiin ja sillä keinoin semmoset spionat, miehet semmoset, ta sillä keinoin siitä. Olihan se semmone aika jotta kun syytettiin ketä niin siitä se usottiin jotta se on muka. (Feodorova h1988)

Kun haastattelija kysyi, mistä *spioneja* (vakoojia) syytettiin, Feodorova vastasi:

Ka se kun on tuota. Meillä niät oli raja siinä ihan, seitsemän kilometriä oli Lytästä rajalle, niin sitähan ne siitä varattiin, jotta eikä mitä yhteyttä Suomen keralla ole. No mitä se Suomi meillä tai myö Suomella kun olemma köyhät, täyvet per-

tit lapsie, lapsie täyvet pertit ta köyhät, mipä meil'oli? Eihän meillä mitä yhteyt' ollut Suomen kera eikä Suomella meissä mitä apuo ois ollu. No se kun oli semmone aika, jotta hulluja niitä usottii niitä musikkoja. Montahan niitä sillä keinoin joutu ihan niiden hullujen miehien takia. Ylen oli meillä siellä strasnoi katso rajalla eleä. Siellä piti saattoa eleä, jotta kun niin oli tiukkoa, jotta kun tämä passi piti aina olla tässä selässä. Pyörähytit toose mih' paikkaa, aina piti olla passi selässä. Tullaan hos yöllä passia tarkastamaa, niin siitä pitää näyttää jotta miul on passi selässä. Ylen siel' oli, no vaikie siel'oli rajalla eleä, ylen vaikie.

(Feodorova h1988)

Feodorovan isä vangittiin vuonna 1931 epäiltynä yhteyksien pitämisestä suomalaisiin (Huttu-Hiltunen 2008: 318). Isä menehtyi vankilassa, mutta hänen kohalonsa selvisi perheelle vasta 1960-luvulla, jolloin viranomaisilta tuli tieto siitä, mitä hänelle oli tapahtunut ja hänen maineensa puhdistettiin. Feodorova itse kertoo isänsä vangitsemisesta näin:

Tuatto silloh vankittiin kun oli ne hullut vuuvet konsa ihan syyttömästi. Siitä työnnettiin paperi takasi jotta tuota häntä on otettu syyttömästi, jotta tuota näytetään rahvahalle jotta hän on syyttömästi joutunut. No eikö se rahvas tiiä jotta hän oli syytön, kun hän kaikitsi ruato. Taloutta piti ta muata ruato ta yheksän oli meitä lapsii. (Feodorova h1995.)

Feodorovan kokema jatkuva tarkkailun alaisena oleminen ja valtaapitävien mielivallan jäljet, mukaan lukien oman isän menetyksensä nuoruudessa, ovat nähtävissä siinä, miten hän kieltää vuonna 1984 tehdyssä haastattelussa (Feodorova h1984) kaikki kontaktit Suomeen tai suomalaisiin petroskoilaisen haastattelijan kysyessä häneltä vierailemisesta suomalaisissa kylissä. Ilmeisesti Feodorova pelkäsi vielä 1980-luvulla, että hänelle tai hänen perheelleen voisi koitua ikävyyksiä sen mainitsemisesta, että yhteyksiä Suomeen oli pidetty ennen rajan kiinni menemistä. Vanhojen vienalaisten haastateltavien pelosta puhua avoimesti heitä kohdanneista menetyksistä tai poliittisesta tilanteesta mainitsee myös Huttu-Hiltunen (2008: 80).

Yhden osan rajaan liittyvästä kerronnasta muodostavat rajaseudun ihmisten evakko- ja sotakokemukset. Feodorova ei kerro paljoa evakkomatkastaan Suomen puolelle 1920-luvulla, mutta hän mainitsee ilon tunteen, joka valtasi perheen,

kun he pääsivät takaisin omaan kotiin Lytän kylään (Feodorova h1999c) Talvisota ja toinen maailmansota ("suuri isänmaallinen sota") koskettivat erityisesti rajaseudulla asuvia, jotka joutuivat evakkoon kodeistaan tai elivät suomalaismiehityksen keskellä. Feodorova joutui talvisodan alkaessa evakkoon Sommalle, Vienan Kemin piiriin.

Sota siitä kun alko, meät kai karkotettii ken minneki pitin mualimua. Tuonne myö olimma Kemin tien varressa, sanotaah Sompa, possolok Sompa. Tiältä kun lähtöö Kemiin päin niin puolessa välissä tietä oli se. Siellä rahvas oltii ken vielä oli työkykyne. Siellä piti ruatau ken mihki paikkaa. No lapset ja vanhat ne evakuoitiin loitommaksi. Että ne ei oltu niin enämpi sovan jaloissa. A´ siinähän kulki sotajoukot ta näin kaikki. Ta sehän oli sota. (Feodorova h1999a.)

Feodorovan sotakokemukset eteläisemmässä Karjalassa Suojärvellä tulevat esiin yksityiskohtaisesti suomalaisen pukujen tutkijan Kerttu Lammassaaren tekemissä haastatteluissa (Feodorova h1994, h1996, h1997). Feodorova oli saanut komennon matkustaa toisen maailmansodan loppupuolella Akonlahdesta kotoisin olevan tytön kanssa Suojärvelle jälleenrakennustöihin. Perillä hänelle selvisi, että alue olikin edelleen sotatoimialuetta. Feodorova kuvaa yksityiskohtaisesti olemistaan aivan rintamalinjan takana, omaa pelkoaan pommituksissa ja näkemäänsä haavoittuneita. Nämä kokemukset eivät tule esiin tekemissäni haastatteluissa, vaikka Feodorova mainitsee kyseisissä haastatteluissa olleensa Suojärvellä. Useissa tekemissäni haastatteluissa tulee ilmi, että hän koki minun olevan sukupolvea, joka ei tunne sotaa. Hän kommentoikin haastattelussa asiaa muun muassa seuraavasti: "Työ tietyst´ ette tiiä niistä sovista mitä" (Ivanova & Feodorova h1999). Tämä haastattelijan ja haastateltavan välinen ero kokemuksissa käy ilmi haastatteluista, ja se rakensi väliimme hiljaisuuden muurin. Toisaalta tämä raja rakensi Fedorovan identiteettiä vienalaisena sodat ja monet muut vaikeudet kokeneena ihmisenä, ja antoi perustelut hänen omakohtaisille kommenteilleen elämäntiensä vaikeudesta. Hän sanookin eräässä haastattelussa: "Meil´ on ollu vaikeuksia ties mih´ luatuu." Ja toisaalta näiden vaikeuksien esiintuominen haastatteluissa myös jollain tavalla kiteytti hänen elämänfilosofiansa: "Henki kun on jäänyt, niin aina sitä taas uuvestaan ta uuvestaan pikkusittain tuase eteenpäin vain matkoamma." (Ivanova & Feodorova h1999.)

”Vallankumoukselliset” laulut

Kolmessa Feodorovan laulamassa neuvostovallan aikaisessa laulussa esiintyy vanhemmasta vianalaisesta laulustosta puuttuva rajan puolustamisen teema. Nämä laulut edustavat Feodorovan ohjelmistossa uudempaa neuvostoaikaista kerrostumaa. Feodorova käyttää niistä nimitystä *vallankumouksellinen laulu*, jolla hän viittaa laulun sanojen sisältöön, niiden käyttöyhteyteen sekä siihen ajankohtaan, jolloin laulut Vienassa omaksuttiin. Musiikki valjastettiin palvelemaan uutta neuvostokulttuuria 1930-luvulla, ja uudet neuvostoaikaiset laulutekstit kuvasivat kuviteltua sosialistista ihanneyhteiskuntaa (Mikkonen & Suutari 2006: 174–175). Vallankumouksellisia lauluja laulettiin Neuvostoliiton perustamisen jälkeen rakennetuilla kulttuuritaloilla järjestetyissä ohjelmallisissa iltamissa. Nämä neuvostovallan aikaiset aatteelliset laulut olivat sävellettyjä populaareja lauluja, ja ne levisivät kyliin kulttuurityöntekijöiden ja puolueen aktiivien kautta. Niitä voidaan luonnehtia myös kommunistisen puolueen taistelulauluiksi. Tällaisia vallankumouksellisia lauluja on Feodorovan ohjelmistossa neljä. Lauluun *Nyt uudet työhön uutterat* sisältyy muun muassa seuraavat säkeistöt:

Nyt uudet työhön uutterat
Te urhot Karjalamme
Tää kutsu soikoon kautta maan
kun uutta rakennamme.

Jos vaarassa on kotilies´
ja sotatorvet soivat,
niin nuori vanha vapaa mies
aseissa olla voivat.

He rantojansa puolustaa
ja kotikontujansa.
Myös ikikuuset varjollaan
he sähkövalon antaa.

(Feodorova h1999e)

Laulun sisältö viittaa sotien jälkeiseen jälleenrakennukseen ja uusiin innovaatioihin, kuten sähkövalojen tuloon. Sähkön saanti liitetään ikikuusiin eli metsäteollisuuden kasvuun, joka toi mukanaan uusia teknisiä innovaatioita ja vaurautta. Laulussa esiintyvä maanpuolustusteema tuodaan esiin osana kotiseutuhenkisyyttä: omaa kotiseutua ollaan valmiita puolustamaan ase-in. Laulussa ei mainita suoraan rajaa tai rajan puolustamista, mutta siinä mainitaan Karjala kotiseutuna, jota puolustetaan. Muita kotiseutuun liittyviä ilmauksia laulussa ovat "kotilies", "ranta" ja "kotikontu." Näillä ilmauksissa laulu liitetään tiettyyn paikkaan, koti-Karjalaan. Samalla laulussa synnytetään sen vastakohta: kotiseudulle hyökkäävä vihollinen, jota vastaan täytyy ase-in puolustautua. Tämä alueen ja sitä myötä rajan politisoituminen on uusi piirre vialaisessa laulustossa. Rajaseutu oli aiemmin mahdollistanut vapaan kanssakäymisen naapureiden kanssa rajan yli, mutta rajanpuolustus-ideologian myötä raja nähtiinkin Neuvostoliitossa turvallisuusuhkana, jonka hyökkääjä saattoi ylittää. Tämä ajattelutavan muutos on kuultavissa Feodorovan lauluohjelmistossa.

Laulun *Sydän reippaalla laululla aukee* sanat on käännetty venäjistä suomeksi. Alkuperäinen sanoitus on Lebed-Kumatshin käsialaa ja laulu on I. Dunajevskin säveltämä.

Sydän reippaalla laululla aukee
ikävällä ei paikkaa se suo.
Ja kylät riemuiten laulamaan laukee
ja laulu valtaamos kaupunkit nuo.
Ja laulu kutsuu kun ystävä meitä
elämässä ja työssä ainijaan.
Ja ken käy laulaen elon valtateitä
hän ei murru ei missään milloinkaan.

Me voimme laulaa ja nauraa kun lapset
kun on taisto ja työ valloillaan.
Ja mehän synnyimme taistelijoiksi
ja väisty emme me missään milloinkaan.
Ja laulu kutsuu kun ystävä meitä
elämässä ja työssä ainiaan.
Ja ken käy laulaen elon valtateitä
niin hän ei murru ei missään milloinkaan.

(...)

Ja vihollistahan vastaan me aina
teräsketjuna hyökkäämme päin.
Ja tulilinjalla Neuvostomaata
yhä laulaen suojelemme näin.
Ja laulu kutsuu kun ystävä meitä
elämässä ja työssä ainiaan.
Ja ken käy laulaen elon valtateitä
niin hän ei murru ei missään milloinkaan.

(Feodorova h1999c)

Sanoitukseen sisältyvät sanat "kylä", "kaupunki", "Neuvostomaa", "elon valtatie" määrittyvät vastakohtana viholliselle, jota vastaan ollaan valmiit hyökkäämään, jotta "koti" säilyisi. Laulussa ei suoranaisesti mainita rajaa, mutta tässäkin laulussa aseina puolustautumisen teema tulee esiin. Laulussa puolustetaan nimenomaan aluetta, Neuvostomaata. Voidaan ajatella että Neuvostoliiton syntyminen synnytti tarpeen luoda pysyvä ja ylittämätön raja Suomen ja Neuvostoliiton välille. Tähän oli toki vaikuttamassa koko Euroopan epävakaa tilanne, ei vain Neuvostoliiton ja Suomen välit. Neuvostomaan puolustaminen laulussa rinnastuu Neuvostoliiton alueellisten rajojen pitämiseen, vihollisen torjumiseen.

Miten Feodorova suhtautui edellä oleviin rajan puolustamista käsitteleviin lauluihin? Haastatteluaineiston perusteella hän oppi nämä laulut toimiessaan Akonlahden klubin ohjelmaryhmässä. Hänelle ohjelmaryhmä oli tärkeä sosiaalinen yhteisö, jota vasten hän muistelee laulujen laulamista. Feodorova kuului nuorisoliittoon ja toimi aktiivisesti esimerkiksi käsityöpiirissä. Hän oppi laulut näissä yhteyksissä. Sittemmin, vanhuudessa, hän kritisoi sosialismin aikaansaamaa kirkkojen tuhoamista (Ivanova & Feodorova h1999). Neuvostoliiton myötä syntyi uudenlainen valtio-ajattelu, joka haluttiin istuttaa vienalaisten maailmankuvaan. Neuvostovallan vakiintumisen myötä valtio toi oman yhteiskuntamallinsa mukaiset ihanteet lauluihin Neuvosto Karjalassa. Näiden ihanteiden sisältönä oli kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen ja puolustamisen agenda. "Vallankumoukselliset" laulut olivat aikansa populaaria laulustoa, jonka tietty sotia ennen syntynyt sukupolvikin omaksui.

Feodorovan ohjelmistosta puuttuvat sellaiset venäjänkieliset sota-ajan jälkeen Venäjän Karjalassa yleistyneet laulut, jotka ihmiset liittävät keskeisesti sotiin ja niiden muisteleamiseen. Tällaisia lauluja ovat muun muassa *Katyusha*-nimisestä naisesta kertova venäjänkielinen laulu, jossa Katyusha odottaa sulhastaan kotiin rintamalta. Tämä elokuväsävelmä on vuodelta 1938 ja siitä tuli aikansa hitti (Stites 1992: 77). Tämän laulun puuttumista ohjelmistosta selittää se, että Feodorovan lauluohjelmisto koostuu hänen kotikylässään ja sen lähiseudulla lapsena ja nuorena opituista lauluista. Toisena syynä siihen, että Feodorova ei laula *Katyushaa*, voi olla se, ettei hän samastunut laulun tarinaan: hänen oma miehensä oli kuollut jo ennen sotia.

Menetetty koti

Toisen maailmasodan jälkeen 1940-luvulla valtiovalta esti Feodorovan kotikylässä Lytässä asumisen ja Feodorovan perhe menetti kotitalonsa. Kodin menettämisestä Feodorova puhuu useissa haastatteluissa (Ivanova & Feodorova h1999; Feodorova h1998, h1995, h1994). Vuonna 1994 hän kertoi asiasta Kerttu Lammasaarelle seuraavasti:

Koti on kolme kertaa jäänyt. Nyt se jäi Lyttään se viimeisen kerran se koti. Oli se koti kaunis (itkee), oli se, kaikki meillä oli mitä piti olla kun tuatto omilla käsillään luati. Pellot kuokittiin, jo karjoa alettiin pitää vaikka nurmimuata ei ollut. (Feodorova h1994)

Kotitalon menettämisen kuvauksissa nousee esiin Feodorovan kokemus siitä, että Lyttään jäänyt koti oli oma, siellä oli kaikki hyvän elämän edellytykset ja se oli vielä oman isän tekemä:

Tämän viime sodan aikanaahan (...) meillähän jäi kokonainen talo, Lyttä kun sen oli siinä. Meillähän oli suuri talo tai kaikkie hyviä mitä elämässä tarvitsee. Kaikki ne jättiin siel, siel' ollaah kaikki. Tuommonen talo siitä kun.. oma isä laitto sen talon, se oli talo, se ei ollut prosta mökki. Kaikki luavut mitä elämässä tarvitsoo, kuin monta huonetta ta kuin monta sitä varastoo, ta kuin monta lieveä, ta latoa, ta rihtä ta kylvä ta kaikki. Pellot ta nurmet, kaikki kun jätti sinne, kun enem-

pi ei päästetty, kun sota alkoi. Ta siitä se pantiih koko rajonahan pantiih kiinni. Ei päästetty ni ketä. Meil' on kaikitsi ollut sillä keinoin, jotta meil on kaikki jäät sinne. (Ivanova & Feodorova h1999.)

Miksi Feodorova edelleen vuosikymmenien päästä kodin menettämistä palasi haastatteluissa sen menettämiseen?⁵ Kodin menettämisen teemaa on käsitelty vienalaisissa itkuvirsissä ja runolauluissa (Tarkka 2005: 367). Se on siis myös kulttuurinen teema, jota aikojen saatossa on käsitelty vienalaisessa perinteessä. Tarkan (2005: 389) mukaan vienalaisessa yhteisöissä koti oli arvoyhteisö, jota vasten määrityksi *miero* tai *mierous* eli vieraus: se, mikä ei kuulunut meihin, eli muun muassa maailmalla ja kerjuulla kulkeminen, vieraat ihmiset ja epäpuhutus. Vienalaisten miesten liikkuvan elämäntavan, laukkuriuden, toinen puoli ovat olleet koti-ikäväkokemukset. Feodorovan sukupolvelle ja sen jälkeisille sodan kokeneille sukupolville koti-ikävä kiteytyy kodin menettämiseen sodassa ja pitkiin evakkomatkoihin, joiden aikana koettiin nälkää ja joilta kaikki lähio-
maiset eivät selviytyneet takaisin kotiseuduille. Myös Feodorovan laulamassa riimillisessä laulustossa esiintyy orpouden teema ja kulkurius. Voidaan ajatella että hän käsittelee aktiivisesti kodittomuuden kokemustaan ja koti-ikäväteemaa haastatteluissa. Kodin merkitys ja sen muistamisen tärkeys nousevat esiin siinä, miten Feodorova ja hänen sisarensa Anni esittelevät useille haastattelijaille Annin kotitalosta piirtämää pohjapiirrosta (Feodorova h1995, h1998, h1999c).

Kotikylän kohtalo on Feodorovan mielessä niin keskeisesti, että se tulee useissa haastatteluissa esiin jo haastattelujen aluksi silloin, kun Feodorovalta kysytään, mistä hän on kotoisin (MF = Maria Feodorova, H = haastattelija):

MF: Pikkaraine oli meillä kylä, viisi taloa oli, se Lyttä. Nythän siellä on se, mi ollo se tulli, Lytässä.

H: Montako taloa siellä Lytässä oli?

5 Rajavyöhykkeelle jääneeseen kotikylään kaipaaminen on yksi teemoista jotka ilmenevät vienalaisien naisten elämäkertoissa (ks. esim. Myllykangas 2009: 127). Myös muiden haastatteliemieni vienalaisien naisten kuin Feodorovan haastatteluissa kotikylään kaipaaminen on tullut useamman kerran esiin. Tällöin haastatellut ovat suoranaisesti puhuneet kaipaavansa alkuperäiseen kotikyläänsä (Siikonen ja Törmänen 1999a, 199b) tai sitten niin, että haastateltava on puhunut käyttäen sanaa "oma kylä" ja tarkoittanut sitä kylää, jossa eli lapsuutensa (Rekina h2000).

MF: Oli viisi taloa.

H: Kempä asui niissä taloissa?

MF: Ei asu ni ketä. Nythän on kai rikottu tietyst.

(Feodorova h1995.)

1960-luvulla kylien likvidoispolitiikan seurauksena pienet kylät tyhjennettiin asukkaista, ja heidät siirrettiin suurempiin asutustajamiin. Rajakylän asukkaiden valvomistarve oli yksi perspektiivittömien kylien likvidoisamisen taustalla olleista syistä. Rajakyläin asukkaita oli helpompi valvoa, kun he eivät asuneet hajallaan. Koko Kalevalan piiri oli rajavyöhykettä (vuoteen 1935 Uhtuan piiri) ja siten suljettua aluetta, jonne edes neuvostokansalaiset eivät saaneet mennä ilman erityislupaa. (Nieminen 1998: 288.)

Myös Akonlahti tyhjennettiin tässä yhteydessä, ja sieltä siirrettiin asukkaat Uhtualle. Lytän kylään ihmisten ei annettu palata enää sotien jälkeen. Lytän kohtalo ei siis suoranaisesti liittynyt likvidoispolitiikkaan, vaan enemmänkin rajavyöhykkeen laajentumiseen. Lyttä ja Akonlahden kylä jäivät levennetyn rajavyöhykkeen sisälle, ja sinne matkustamista rajoitettiin. Rajavyöhykkeelle jääneen kotiseudun lisäksi sinne jäi myös kaksi hautausmaata. Feodorova ei voinut vierailta puolisonsa tai poikansa haudalla Akonlahden hautausmaalla, koska rajavyöhyke oli suljettua aluetta, eikä sinne päässyt kuin erityisluvalla. Rajan läheisyys siis aiheutti rajan tuntumassa asuneille vienalaisille konkreettisia seuraamuksia ja sanktioita, jotka edellä kuvatussa tapauksessa eristivät heidät läheisten haudoista ja kotiseudusta. Ortodoksista uskoa tunnustavalle Feodorovalle vainajien muistaminen oli erityisen tärkeää: haudoilla käyminen kuului osana esimerkiksi ortodoksisen pääsiäisen viettoon.

Koti ja arkinen elinpiiri Feodorovan laulustossa

Edellä on käynyt ilmi, että koti on yksi keskeisistä Feodorovan haastatteluissa esiin tulleista teemoista. Useassa haastattelussa hän puhuu Akonlahden Lytän kylässä sijainneesta kotitalosta, sen elinpiiristä ja suree menetettyä kotia. Feodorovan haastatteluaineistosta syntyy käsitys, että Feodorovalle koti on nimenomaan Lytässä sijaitseva isän rakentama kotitalo ja kotikylä, muutaman talon

muodostama Lyttä. Kodin keskeisyys puhuttaessa kotipaikasta on ymmärrettävää, sillä Lytässä oli vain viisi taloa. Feodorova mainitsee, että kun lähdettiin kotikylästä toiseen kylään, niin silmät ristittiin eli tehtiin ristinmerkki (Feodorova h1999c). Kotikylästä pois mentäessä siis pyydettiin erityistä suojelusta. Kotipiiristä loittoneminen merkitsi myös äänimaiseman asteittaista muutosta ihmisen tuottamista kotiaskareisiin liittyvistä äänistä ja kotieläinten tuottamista äänistä luonnonääniin (vrt. Rainio 2010: 182–185). Kielentutkija Pertti Virtarannan (1973: 104) mukaan perheen arkiset askareet ja muu elämänmeno ovat läsnä vienalaisissa lastenlauluissa. Feodorovan sisar Anni Ivanova kytkee Feodorovan laulamat laulut vahvasti kotikylään: ”Hän laulaa niitä oman kylän lauluja” (Ivanova & Feodorova h1999). Tällä hän tarkoittaa laulujen paikallisuutta eli sitä, että kyseisiä lauluja laulettiin sisarusten kotikylässä.¹

Feodorovan ohjelmistoon kuuluvat lasten nukuttamisen ja viihdyttämisen yhteydessä laulettavat laulut sisältävät monia vienalaiseen elämänpiiriin ja etenkin kotipiiriin liittyviä asioita. Näitä olivat esimerkiksi *muatinša* eli kurkihirsi. Erityisen paljon kotiin liittyviä asioita on Feodorovalta joulukuussa 1999 tallentamassani runolaulussa *Näin se ennen eukko lauloi*:

Näin se ennen eukko lauloi
lauloi lasta liekuttaessa
untunutta uinottaessa:
miepä laulan lapsellani
piempä iloo pienelläni
soitan hoikkasormellani
miepä laulan lapsen virren
pitemmän kuin pirtin hirren
tule tänne uniukko
tuopa unta tullessase
tuopa unta tuohisella
ta kannan kaksikorvasella
uni ulukuo kyseli
alta ikkunan alatsi
onko lasta kätkyessä
pientä lasta pieluksilla
ta vakahaisen vuatteisilla

no makoa nyt kun muatintsaini
 veny ku vesihakoni
 eläkä tunne tuulijista
 eläkä tiiä läksijistä

(Feodorova h1999a)

Näin se ennen eukko lauloi edustaa kehtolauluperinnettä. Kehtolauluissa oli paljon välimuotoisia lauluja (Asplund 1981: 85–87), mutta edellä oleva laulu on muodoltaan vakiintunut kahta viimeistä säettä lukuun ottamatta. Feodorovan repertuaarissa kehtolauluja on viisi ja näistä kaikki ovat kalevalamittaisia lauluja. Kun Feodorovan koko kalevalamittainen ohjelmisto käsittää kolmetoista tekstitoisintoa, voidaan ajatella, että kehtolaulugenre on tässä kokonaisuudessa hyvin edustettuna. Huttu-Hiltunen (2008: 265) mainitsee myös kehtolaulujen suhteellisen suuresta määrästä Feodorovan kalevalamittaisessa runolauluohjelmistossa. Syyksi tähän Huttu-Hiltunen näkee sen, että Feodorova työskenteli lastenhoitajana ja tarvitsi lauluja työssään.

Feodorovan laulama toisinto muistuttaa aloitus- ja päätössäkeiltään *Kantelettaressa* julkaistua runolaulua n:o 191 *Noin tuo ennen eukko lauloi* ja loppuosaltaan laulua n:o 175, joka alkaa säkeellä ”uni jo ulkoa kysyvi.” Feodorovan toisinnon keskiosan säkeet ”Miepä laulan lapsen virren / pitemmän kuin pirtin hirren” löytyvät puolestaan esimerkiksi Kuivajärveltä 1894 (SKVR 13: 1806) ja Uhtualta 1918 (SKVR 14: 2276) tallennetuista kehtolauluista.

Feodorovan toisinnossa *pirtin hirsi, sormi, tuohivakka, ikkuna, kätkyt, muatinsa* eli *kurkihirsi, piellus* eli tyyny ja *vaatteet* eli vaatteet ovat kotipiiriin liittyviä asioita ja esineitä. Muissa Feodorovan repertuaarissa esiintyvissä lauluissa kotipiiriin liittyviä eläimiä ovat kukko ja kana, lehmä, harakka, varis, repo eli kettu ja hauki. Feodorovan ohjelmistossa kodin arki ja perinteiseen talonpoikaiseen elämäntapaan liittyvät elinkeinot kuten kalastaminen (*Souva Souva soutajaisen*) ja metsästäminen (*Karhun nostatusvirsi*) ovat lauluissa läsnä. Koti näyttäytyy lauluissa elinpiirinä, joka edustaa vastakohtaa muutokselle. Feodorovan haastatteluista saa sen käsityksen, että juuri tämän perinteisen elämäntavan hän koki menettäneensä. Vanhan elämäntavan murtuminen alkoi Vienan Karjalassa 1920-luvulla maatalouden kollektivisoinnilla ja teollistumisen, erityisesti metsäteollisuuden,

käynnistyessä (Vihavainen 1986: 377–381; Nevalainen 2002: 267). Feodorovan kaipuu kotiin selittyy sekä yhteiskunnallisilla muutoksilla, jotka tekivät mahdolliseksi vanhan talonpoikaisen elämäntavan harjoittamisen Vienassa 1920-luvun jälkeen, että Feodorovan kokemilla evakkotaipaleilla ja kotikylän eristämisellä rajavyöhykkeelle.

Lopuksi

Raja on saanut monenlaisia merkityksiä rajaseudulla elävien vienalaisten keskuudessa vuosisatojen ajan. Raja on merkinnyt tulojen hankkimisen mahdollisuuksia Suomen puolella sekä yhteydenpitoa Suomen puolella asuviin sukulaisiin, omiin suomalaisiin sukujuuriin ja Suomen puolella asuviin tuttaviiin. Raja on merkinnyt rauhallisen rajanaapuruuden lisäksi myös konflikteja, joista vuonna 1909 syntyneen Maria Feodorovan elämään vaikuttivat erityisesti Karjalan kansannousu 1920-luvulla sekä talvi- ja jatkosota. Konfliktit vaikuttivat Feodorovan elämään 1930-luvulla kiristyneenä rajavalvontana, koituivat hänen isänsä kohtaloksi tämän jouduttua vakoiluepäilyiden kohteeksi ja lopulta pakottivat Feodorovan pois kotiseudultaan, evakkoon. Pelko poliittisen vainon kohteeksi joutumisesta esti yhteydenpidon Suomen puolella asuvaan sisarukseen. Vielä 1980-luvulla sama pelko varjosti Feodorovan elämää siinä määrin, ettei hän uskaltanut puhua petroskoilaisille tutkijoille yhteyksistään Suomen puolelle.

Olen edellä tarkastellut Feodorovan laulurepertuaaria ja sen suhdetta geopoliittiseen rajaan ja sen muutoksiin pitkittäisleikkauksena, yhden ihmisen elämänhistorian valossa. Tietoisuus rajan olemassaolosta jäsentää Feodorovan haastattelupuhetta ja tuo esiin omaelämäkerrallisia teemoja, jotka ovat yhteydessä rajaan. Laulurepertuaarissa ilmenevät kertomukset rajan ylittämisestä saavat kontekstin Feodorovan elämäkerran kautta. Isän elannon hankkiminen laukkukauppiaana ja hänen kertomuksensa matkoistaan Suomessa muodostivat Feodorovan laulamille suomalaisia paikkoja sisältäville lauluille niiden paikallisen kontekstin. Toisaalta neuvostoaikeisten poliittisten laulujen sisältämät viholliskuvat, jotka esittivät kotiseudun alueelliset rajat puolustuksen kohteena, edustivat uudenlaista ajattelutapaa. Feodorovan kannalta noiden laulujen laulaminen selittyy klubin ohjelmaryhmässä toimimisen kautta. Folkloristi Anna-Leena Siikala (1984: 221) on käsitellyt perinteen olemassaolon ehtoja tarkastellessaan kertojan repertuaa-

rin valikoitumista ohjaavaa pitkäaikaista ja laaja-alaisesti vaikuttavaa mielenkiinnon suuntautumista perinneorientaatioksi. Se koostuu hänen mukaansa niistä intresseistä, joita kertojalla on erilaisia perinneaiheita kohtaan. Siikalan mukaan kertojan perinteeseen suuntautumista säätelee ensisijassa kaksi tekijää: 1) perinteen kyky tarjota mahdollisuuksia itseilmaisuuksiin sekä oman persoonallisuuden ja elämäntutkimuksen kannalta tärkeiden aiheiden käsittelyyn sekä 2) perinteen sopivuus sosiaalisen vuorovaikutuksen välineeksi ja sen avaamat sosiaalisen kyvykkyyden vahvistusmahdollisuudet (Siikala 1984: 229). Feodorovalle laulaminen tarjosi mahdollisuuden käsitellä hänelle itselleen tärkeitä aiheita, kuten kaivattua kotia ja isän muistoa, laulamalla hänen laulamiaan lauluja. Toisaalta neuvostoaikaisten aatteelliset laulujen esittäminen Akonlahden Klubin lavalla toi Feodorovalle arvostusta laulajana, josta kiiri tieto Petroskoin suomalaisen teatteriin saakka, johon häntä pyydettiin esiintymään kahteen otteeseen (Feodorova h1999c; myös Huttu-Hiltunen 2008: 319). Feodorovan laulamat laulut kertovat vienalaisten historiasta. Niihin on tallentunut niin kulttuuriset ja käytännölliset yhteydet Suomen puolelle kuin sosialismin myötä tullut näkökulman muutos, jossa yhteydenpito rajan yli sanktioitiin ja alueellisten rajojen puolustaminen nähtiin arvokkaana.

Olen tarkastellut haastattelumateriaalia myös siltä kannalta, mistä seikoista Feodorova vaikenä haastatteluissa. Feodorova ei esimerkiksi minulle, haastateltavajankohdalla nuorelle naiselle, kertonut juuri ollenkaan sotamuistojaan, koska en ole sukupolvea, joka olisi kokenut sodan. Myös poliittiset valtasuhteet ja sanktioinnin pelko vaikuttavat siihen, mitä Feodorova kertoi haastateltaville. Suomen sisällissodan muistitietoa tutkinut Ulla-Maija Peltonen (2003: 13) kirjoittaa muistin poliittisuudesta: "Halu unohtaa, muuttaa tai parannella mennyttä oman ajattelun ja oman nykyhetken edun mukaiseksi ovat kaikki muistin politiikan ilmentymiä. (...) Kertojalla on syynsä unohtaa, muuttaa tai parannella omaa menneisyyttään." Feodorova kiisti omat kontaktinsa suomalaisiin kertoessaan elämästään petroskoilaisille tutkijoille. Sen sijaan Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen hän kertoo suomalaisille tutkijoille 1990-luvulla avoimesti yhteyksistään Suomen puolelle.

Raja olosuhteena Maria Feodorovan elämässä kytkeytyy laajemmin rajaseutuun kohdistuneeseen valtapolitiikkaan. Feodorovan kokemat tapahtumat, kuten hänen isänsä vangitseminen ja Lytän kylän sulkeminen asutukselta sotien jälkeen, olivat vallanpitäjien toimia, joihin paikallisten asukkaiden oli alistuttava.

Nämä tapahtumat olivat Feodorovalle henkilökohtaisesti merkittäviä. Isän vangitseminen vaikutti konkreettisesti Feodorovan lapsuuden perheen päivittäiseen selviytymiseen. Kotikylän likvidoiminen ja jääminen rajavyöhykkeelle, jonne ei päässyt ilman erillistä lupaa, esti Feodorovaa käymästä hänelle tärkeiden vainajien haudoilla ja kotitalon menettäminen merkitsi omavaraisuudesta luopumista. Se, että Feodorova kertoo näistä vallanpitäjien toimista avoimesti haastatteluissa, on tietynlainen vastapuheenvuoro vallankäyttäjille. Pitämällä yllä kotikylänsä ja -talonsa muistoa hän säilytti suhteensa menneisyyteen (ehkä myös idealisoituun menneisyyteen). Voidaan ajatella että isän omin käsin rakentama talo oli Feodorovalle osoitus yksilön mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämäänsä, muistutus talonpoikaisen elämän omaehtoisuudesta ja siksi myös tärkeä symboli, sillä hän oli elämässään kokenut olleensa toisten määrällävissä, vallanpitäjien määräysvallan alla.

Lähteet

Arkistolähteet

Haastattelut

- Feodorova, Maria (h1984). Uhtua 1984. Haastattelija R.P. Remsujeva. Kelanauha Karjalan tiedeakatemian kielen, kirjallisuuden ja historian osaston (Petroskoi) äänitearkistossa tunnuksella Fon. 2791.
- Feodorova, Maria (h1988) Kalevala 1.12.1988. Haastattelijat Pekka Huttu-Hiltunen ja Anna-Kaisa Liedes. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 1. Kuhmo: Juminkeko.
- Feodorova, Maria (h1994) Uhtua 25.6.1994. Haastattelija Kerttu Lammassaari. Haastattelu Kerttu Lammassaaren hallussa.
- Feodorova, Maria (h1995) Uhtua 6.7.1995. Haastattelijoina Kerttu Lammassaari, Marja-Liisa Rytkölä ja Heikki Rytkölä. Haastattelu Kerttu Lammassaaren hallussa.
- Feodorova, Maria (h1996) Uhtua 1996. Haastattelija A. Stepanova. Kelanauha Karjalan tiedeakatemian kielen, kirjallisuuden ja historian osaston (Petroskoi) äänitearkistossa tunnuksella Fon. 3350.
- Feodorova, Maria (h1999a) Kalevala 8.4.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3002. Kuhmo: Juminkeko.
- Feodorova, Maria (h1999b) Kalevala 8.12.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3025. Kuhmo: Juminkeko.
- Feodorova, Maria (h1999c) Kalevala 8.4.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md3003. Kuhmo: Juminkeko.
- Feodorova, Maria (h1999d) Kalevala 9.4.1999. Haast. Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3017. Kuhmo: Juminkeko.
- Feodorova, Maria (h1999e) Kalevala 6.7.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md3009. Kuhmo: Juminkeko.
- Ivanova, Anni (h1999) Kalevala 7.7.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3013. Kuhmo: Juminkeko.
- Ivanova, Anni ja Feodorova, Maria (h1999) Kalevala 7.7.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3014. Kuhmo: Juminkeko.

Rekina, Helmi (h1999) Jyskyjärvi 12.4.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3019 Kuhmo: Juminkeko.

Rekina, Helmi (h2000) Kalevala 21.4.2000. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne haastattelijan hallussa.

Siikonen, Veera ja Törmänen, Aino (h1999a) Kalevala 6.7.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3012. Kuhmo: Juminkeko.

Siikonen, Veera ja Törmänen, Aino (h1999b) Kalevala 6.7.1999. Haastattelija Elina Niiranen. Minidisc-tallenne Juminkeon äänitearkistossa tunnuksella JumA md 3011. Kuhmo: Juminkeko.

Laulukokoelmat

Kanteletar (1966). Suomen Kansan vanhoja lauluja ja virsiä. Helsinki: SKS.

Lauluja. (1978) Koonnut Elina Jarmolajeva ja Andro Lehmus. Petroskoi: Karjala Kustantamo.

Suomen Kansan Vanhat Runot (1921). Vienan läänin runot. 2. Helsinki: SKS.

Suomen Kansan Vanhat Runot (1921). Vienan läänin runot. 3. Helsinki: SKS.

Suomen Kansan Vanhat Runot (1921). Vienan läänin runot. 4. Helsinki: SKS.

Vienalaisia lastenlauluja (1973). Toim. Pertti Virtaranta. Helsinki: Castreniarumin toimitteita 3.

Äänitteet

Feodorova, Maria (2001) *Laulustahan mua lakehen vei ja muita Maria Feodorovan lauluja*. Toim. Elina Niiranen. Kuhmo: Juminkeko.

Kirjallisuus

Asplund, Anneli (2006) "Runolaulusta rekilauluun – kansanlaulun murros." *Suomen musiikin historia: Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund, Petri Hoppu, Heikki Laitinen, Timo Leisiö, Hannu Saha & Simo Westerholm. Helsinki: WSOY. Ss. 108–159.

Asplund, Anneli (1981): "Riimilliset kansanlaulut". *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. Helsinki: SKS. Ss. 64–124.

Hakamies, Pekka & Fišman, Olga (2007) *Unelma uudesta Karjalasta. Neuvosto-Karjala valokuvissa 1920–1930-luvulla*. Helsinki: SKS.

Huttu-Hiltunen, Pekka (2008) *Länsivienalainen runolaulu 1900-luvulla. Kuuden runolaulajan kulttuurisensitiivinen musiikkianalyysi*. Helsinki ja Kuhmo: Sibelius-Akatemia ja Juminkeko.

- Hyry, Katja (2011) *Meistä jäi taas jälki: miten Vienan pakolaiset etsivät paikkaansa, kertoivat kokemastaan ja tulivat kuulluiksi 1900-luvun Suomessa*. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20110801150>. Luettu 23. – 24.9.2011.
- Hyry, Katja (2005) "Vienan naisia tutkimassa." Rajan ja perinteen jäljillä. *Elore*, vol. 12 – 2/2005. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. (<http://cc.joensuu.fi/loristi/205/hyr205.pdf>) Luettu 27.4.2011.
- Hämynen, Tapio (1997) "Raja ei erottanut – Karjalaisen laukkukaupan monta vuosisataa." *Kainuussa ja Vienassa. Näkökulmia naapurusten elämään*. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta. Ss. 55–75.
- Jyrinoja, Vilho (1965) *Akonlahden arkea ja juhlaa*. Helsinki: SKS.
- Jalkanen, Pekka & Kurkela, Vesa (2003) *Suomen musiikin historia: Populaarimusiikki*. Helsinki: WSOY.
- Järviluoma, Helmi (2005) "Äänimaisema ja sosiaalinen muisti". *Kuultava menneisyys. Suomalaista äänimaiseman historiaa*. Toim. Outi Ampuja ja Kaarina Kilpiö. Turku: Turun historiallinen yhdistys (Historia Mirabilis 3).
- Kortessalmi, Juhani J. (1996) "Pohjois-Vienan poronhoito." *Talonpoikien poronhoidon alue, ominaislaatu, ikä, alkuperä ja kehityslinjat vuoteen 1922*. Toim. Leena Sammalahdi. Kansatieteellinen arkisto 41. Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Kokkonen, Jukka (1997) *Rajarahainstituutio Kainuun ja Venäjän välillä Ruotsin vallan vuosina. Kainuussa ja Vienassa. Näkökulmia naapurusten elämään*. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- Laine, Antti (1998) *Venäjän Karjala 1900-luvulla. Karjala historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Helsinki: SKS. s. 207–249.
- Lönnrot, Elias (1902) *Elias Lönnrotin matkat I osa*. Toim. A.R. Niemi. SKST 98. Helsinki: SKS.
- Mikkonen, Simo & Suutari, Pekka (2006) "Karjalan taidepäivät Leningradissa maaliskuussa 1937 – käännekohta Karjalan musiikin historiassa. *Etnomusikologian vuosikirja* 18. Toim. Markus Mantere. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. Ss. 157–183.
- Myllykangas, Maija (2009) *Äitistemme Vuokkiniemi. Kertomus yhdestä ja sadasta vuodesta*. Tampere: Tampereen yliopiston Virtain kulttuurintutkimusasema.
- Naacka-Korhonen, Mervi (1988) *Halpa hinta pitkä mitta*. Helsinki: SKS.
- Nevalainen, Pekka (2002) *Punaisen myrskyn suomalaiset: suomalaisten paot ja paluumuutot idästä 1917–1939*. Helsinki: SKST 867.
- Nieminen, Markku (1998) "Vienan Karjala." *Karjala historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Helsinki: SKS. Ss. 277–291.

- Niiranen Elina (2010) "Maria Feodorova's Songs: The Folksong Repertoire as an Example of Cultural Change in Viena Karelia." *Karelia Written and Sung. Representations of Locality in Soviet and Russian Contexts*. Toim. Pekka Suutari and Yuru Shikalov. Kikimora Publications Aleksanteri Series 3/ 2010. Helsinki: Bookwell. Ss. 229–249.
- Niiranen, Elina (2008) "Pysäytyskuvia vienalaisesta kentästä. Toistuvat paluut ja lyhyet jaksot kenttäaineiston lähteenä." *Etnomusikologian vuosikirja 20*. Toim. Tuuli Talvitie-Kella, Maija Kontukoski ja Antti-Ville Kärjä. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. Ss. 251–273.
- Paasi Anssi (2007) "Regional identity-theoretical viewpoints and empirical examples of a contested category." *Challenge of Globalisation and Regionalisation*. Toim. Lars Elenius ja Krister Karlsson. Luleå: Luleå University of Technology. Ss. 31–40.
- Paasi Anssi (1996) *Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Peltonen, Ulla-Maija (2003) *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Helsinki: sks.
- Pentikäinen, Juha (1971) *Marina Takalon uskonto*. Helsinki: sks.
- Pentikäinen, Juha (2010) *Marina Takalo Runonlaulaja ja näkijä*. Helsinki: sks.
- Pöllä, Matti (1995) *Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla*. Helsinki: sks.
- Pöllä, Matti (1999) "Vuokkiniemen väestön etninen tausta vuoden 1890-rippikirjan valossa." Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.), *Tuulen jäljillä. Kirjoituksia kansanperinteestä ja kulttuurihistoriasta*. Toim. Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki. Ksvk Helsinki: sks. Ss.77–78.
- Rainio, Riitta (2010) *Suomen rautakautiset kulkuset, kellot ja kelloriipukset. Äänimaiseman arkeologiaa*. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys.
- Remsujeva, Raija (1996) Riimillinen kansanlaulu Vienan Karjalassa. Näkökulmia karjalaiseen perinteeseen, Toim. Pekka Hakamies. Helsinki: sks. Ss. 39–70.
- Siikala, Anna-Leena (1984) *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. skst 404. Helsinki.
- Stites, R (1992) *Russian popular culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Varis, Eira (1996) *The Restructuring of Peripheral Villages in Northwestern Russia*. UNU World Institute for development Economics research UNU/WIDER. Helsinki.
- Takala Irina (2000) "Kansallisuusoperaatiot Karjalassa." *Yhtä suurta perhettä. Bolševikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla*. Toim. Timo Vihavainen ja Irina Takala. Kikimora publications. Helsinki. Ss. 235–251.
- Tarkka Lotte (2005) *Rajarahvaan laulu. Tutkimus Vuokkiniemen kalevalamittaisesta runokulttuurista 1821–1921*. Helsinki: sks.

Ukkonen Taina (2000) "Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona." *Elore* 2/2000,

7.vuosikerta. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Joensuu. Luettu 22.8.2011.

Vihavainen Timo (1986) "Vallankumouksesta toiseen maailmansotaan." *Venäjä ja Neuvostoliiton*

historia. Toim. Heikki Kirkinen ym. Helsinki: Otava. Ss. 355–400.

Vilko, Anni (1990) "Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina." *Kvalitatiivisen aineiston*

analyysi ja tulkinta. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.